

Název disertační práce: **Činky, sichry, banánky: Piercing v kultuře pražské středoškolské mládeže**

Autor: *Mgr. Martin Heřmanský*

Oponentka: *Mgr. Markéta Levinská, Ph.D.*

Pracoviště: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky a psychologie

Disertační práce Martina Heřmanského podrobným způsobem zpracovává fenomén piercingu mezi pražskými adolescenty. V teoretické části vymezuje tři perspektivy (antropologicko-sociologický diskurs, demografický a sociálně-patologický diskurz, medicínský diskurs), které ovlivňují interpretaci významu, který je sdělován nositelem piercingu konkrétnímu příjemci a které jsou nosné i pro následnou interpretaci dat samotným výzkumníkem. Autor sám pracuje s pojmem piercing jako s tělesnou modifikací bez negativní konotace pojetí piercingu jako sociopatologického jevu. Cílem práce je ukázat různé významy piercingu, jeho „multivokalitu“ v souvislosti s kontextem, v němž se nositel piercingu pohybuje. V práci jsou uvedeny kulturně-historické zdroje tohoto fenoménu a rozdílných významů, kterých nabývá v kontextu pre-literární společnosti a v post moderní společnosti. Osobně je pro mne nosná etnoteorie těla vypracovaná Terence Turnerem na základě výzkumů u amazonských Kayapů (s. 14), že „kůže těla není pouze hranicí biologickou, psychickou, ale i sociální“.

Sociálně-patologický diskurs v souladu s medicínským diskursem odkrývají moc, kterou v euro-americké kultuře nad našimi těly uplatňují lékaři. Jakmile jedinec porušuje normu zacházení se svým tělem, je jeho jednání označováno jako patologické. Mediálně je často tento obraz podporován. Paradoxní je, že plastická chirurgie provádí daleko větší zásahy do těla jedinců a to pouze z estetických důvodů, bez zdravotních indikací. Tito jedinci nejsou považováni za sociopaty, právě proto, že jejich úsilí po změně, je inspirováno obecně sdíleným estetickým kanonem. V tomto směru by bylo zajímavé sledovat, zda jiné módní vlny, které se týkají adolescentů jinak řečeno jedinců nacházejících se v liminální fázi, byly hodnoceny jako zdraví škodlivé. (Např. české „máničky“ versus komunistický režim, ale i historický pohled). Tedy jde o to, zda je za zdraví ohrožující zásah do těla považována i móda, která porušuje dosavadní společenskou normu, aniž by nutně musela tělo modifikovat (úzké džíny). (Z antropologie a historie známe, že u některých tělesných modifikací se o neprospěšnosti zdraví vůbec neuvažovalo, byť znemožňovaly přirozený pohyb, ale jednalo se o společensky prestižní modifikace).

Zpracování výzkumné části práce je ovlivněno deklarovaným cílem - pochopit význam piercingu u dnešní mládeže - a tudíž fenomén piercingu je čtenáři podrobně prezentován z hlediska dominantní kultury, z hlediska emického, je analyzován střet uvedených hledisek a uveden v celek prostřednictvím etického hlediska. Po přečtení práce, jsem si opět uvědomila za jak výjimečné se adolescenti považují vzhledem k dospělým, „starým“. Jak upírají nárok na piercing „starým pánům“, kteří ovšem mohli patřit mezi první nositele piercingu v Čechách. Nereflexe původu piercingu či neuvědomování si, že již v 80. letech si punkeři „sichrhajzkami“ propichovali kdejaké části těla, je z hlediska pamětnice tristní a potvrzující nevzdělanost mládeže jako takové všech dob.

Není divu, když dle Erika Eriksona se nacházejí v období vytváření identity a společnost jim vytváří prostor tzv. psychosociálního moratoria. Psychosociální moratorium fakticky koresponduje s liminální fází, jak ji chápe Turner. Paradox této fáze v evroamerické společnosti je ten, že má poskytnout mladému člověku čas a prostor pro enkulturaci, pro studium, profesní zařazení, proto aby jedinec získal konkrétní společenský status a současně je tato „svoboda“ možnou příčinou projevu vzdoru. Ve společnostech, kde je liminální fáze „kratší“ se pravděpodobně nebudeme setkávat s kulturou mládeže, která je vnímaná jako non-konformní kultura „vzdoru“. Tato domněnka, kterou zde předkládám by pravděpodobně potřebovala důkladněji ověřit srovnávacím výzkumem.

V celku je zajímavé, že majorita i výzkumníci pojmenovávají toto období jako období vzdoru či projevu vzdoru, přitom by mohlo být přeznačeno na období „chuť dělat si věci po svém.“

Interpretace piercingu jako vzdoru ve mně evokuje, že je důležité charakterizovat, komu se vzdoruje a z jaké pozice. Z hlediska mého výzkumu módy na ZŠ mne velmi zaujaly způsoby vyjednávání s rodiči a rodičovské reakce. Pro rodiče je tento akt jasným vyjádřením, že jejich dítě se rozhodlo mít svoje tělo pod kontrolou a mimo fakt, že se jedná o vizuální akt, se kterým rodiče nemusí být esteticky v souladu, je pro ně důležitá informace, že dítě opouští jejich autoritu. Rodič si nemusí být zcela jist, že se dítě vrátí k hodnotám, které jsou v rodině stěžejní. Piercing vzhledem k rodičům ukazuje, že jejich potomek se považuje za „dost velkého/kou“, abych mohl/a mít kontrolu nad svým tělem. Tudiž není překvapující, že dospělí (nejen rodiče) mají obavy, že piercing je spojen se sexualitou, protože zvnějšňuje vyjádření – „toto je moje tělo“ - a rodiče a učitelé ji dle reakcí, které mají čtou.

Dále je důležité, zda pro informátora jsou rodiče představitelé establishmentu, stejně jako učitelé atd. nebo, zda se identifikuje se svými rodiči (otec, co má tetování z Indonésie či je jediná z rodiny, kdo piercing neměl) a rodina je součástí alternativní kultury vůči kultuře dominantní (a otázka je, zda je to vůbec v naší „tekuté“ době možné, zda existuje alternativa).

Současně vzdor sebou nese i spojení s nižší a vyšší vrstvou, „slušné holky z gymplu“, které mají piercing poukazují na to, že to není styl z gymnázia. I to může poukazovat na (dočasné) zřeknutí se kultury „bílých límečků“ a intelektuálů, která nenabízí žádné „vzrušení“. Nabízí se mi myšlenka „pravého života“, jak o něm psal David Doubek v textech PSŠE. Bylo by zajímavé znát vzdělání a zaměstnání rodičů informátorů a s jakou subkulturou se v době dospívání identifikovali.

Další otázka, která ve mně vyvstává a souvisí se vzdorem, je proč někteří lidé mají potřebu zdůrazňovat svoji hranici prostřednictvím bolestivého procesu? Pomineme-li odpověď: „Pro krásu se musí trpět“. Ta odkazuje na estetiku, jejíž norma koresponduje se společenskými požadavky a je spojena s prestiží, se společensko-ekonomickým statusem. Můžeme hledat odpověď v tom, že piercing je proces v němž se jedinec setkává s hraniční situací symbolizovanou bolestí a překonáváním strachu z bolesti a je nucen se s touto situací vyrovnat. Domnívám se, že pokud jde o finální produkt „mít piercing jako...“ jedná se bezesporu o módní vlnu, pokud jde o „zkušenost“ pak jde o proces individuace jedince. Proces individuace se mi zdál silnější u dívek SOU než u gymnazistek. Gymnazistky sice pracovaly se svým tělem jako s projektem, reflektovaly cíl tělesné změny, ale pojetí piercingu a gesto dívek SOU se mi zdálo více o společenské hranici, o individualizaci, potřebě autenticity, soudě z dat, která jsou v práci přítomná.

Další vlastností piercingu je módnost. Módní vlna je blízká metafoře „pro krásu se musí trpět“. Módní vlna může být vyprázdněná forma, jenomže potíže je v tom, že forma má svoji řeč sama o sobě (je sama sobě obsahem), nositel této formy jí dodává další význam dle kontextu a ze společenského hlediska je zde „nějaký důvod“, proč se určitý módní prvek rozšíří, proč je nějaká estetická norma, barva, „in“. V tom spočívá umění módních návrhářů, že umějí číst „naladění“ doby, v souvislosti s tím, že postmoderní doba umožňuje kombinaci různých forem a vyžaduje novinky, byť „retro“. Můžeme se pak ptát, co je to za dobu, že někteří potřebují stavět svoji identitu na bolestivé zkušenosti, že je potřebují zdůraznit a zvýraznit hranici; kdy je piercingová ozdoba upomínkou na nějakou událost, místo nebo označuje či zdůrazňuje oblíbenou část těla. Je to touha po vystoupení ze všednosti, z nedostatečné strukturovanosti světa?

To, jak se informátoři vyjadřují k dočasnosti piercingové ozdoby, ukazuje na „rezervu“, na to, že počítají s budoucí konformitou – sundáním ozdoby - v jejich diskursu chybí představa, že se piercing může stát součástí dominantní kultury, jako jsou zcela nekonfliktní delší vlasy u mužů či ženy ostříhané „na ježka“, různě barevné odstíny vlasů a přijetí prvků punkového stylu do pop módy. To opět ukazuje na silnou identifikaci se s „mládím“ a jeho znaky a představou, že z těchto znaků vystoupím a ony zůstanou pro mladé, v tomto myšlení je přítomná budoucí konformita, jakoby mladí již nyní netušili, že další generace bude svoji non-konformitu vyjadřovat jinak.

Dalším z inspirativních motivů pro mne bylo neustálé opakování „nejsem smažka, feťák, nejsem to, za co mne považujete“ a potřeba být akceptován, přestože „vypadám non-konformně“. V kontextu těchto výroků mi piercing evokuje dobrovolnou stigmatizaci. Smyslem této stigmatizace je

testování svého okolí, „přijmete mne i za cenu mé jinakosti?“ Původní význam stigmatu bylo označení patologického jedince. Může piercing z hlediska jeho nositele vyjadřovat celistvost, přítomnost pozitivních i negativních stránek, které jsou od sebe neodlučitelné? Adolescence je období vytváření identity a uvědomování si, že osobnost je komplikovaná struktura a proces piercingu může být způsob vyrovnávání se s určitou komplikovaností, sebedřívěním a požadavkem být přijat druhými. K těm druhým patří jak členové vlastní sub-kultury, tak představitelé majoritní kultury. (Tyto úvahy jsou pravděpodobně přílišným psychologizováním v kontextu antropologické práce.)

Domnívám se, že sub-kulturu mládeže je třeba číst a interpretovat v kontextu širší kultury, jak to i dělá Martin Heřmanský, protože jde o vzájemnou interakci těchto kultur a vrstevnické sub-kultury vyrůstají z určitého společensko-historickém kontextu bez něhož by ani nemohly vzniknout.

Formální stránka práce: Disertační práce je přehledně strukturována, obsahuje náležitosti, které k vědeckému textu patří. Přílohy a ilustrace dokreslují celkové vyznění textu. Hrubé chyby neobsahuje, překlepů je minimálně. Počet stran 196. Množství použité literatury nadprůměrné. Čtenáři je v úvodu poskytnut průvodce textem, který mu usnadňuje orientaci.

Metodologická stránka práce: Metodologický přístup je poctivý. Výzkumník reflektuje úhel sběru dat a udržuje si dostatečný odstup. Interpretační rámec zahrnuje jednotlivé pozice aktérů a situací, kontextů. Celkové zpracování, analýza dat a jejich interpretace působí velice důvěryhodně.

Celkové zhodnocení práce:

Disertační práci považuji za velice inspirativní vědecký počín, který vybízí k dalšímu bádání ohledně kulturních fenoménů spjatých se subkulturou mládeže-dospívajících, kteří se enkulturoují do dominantní společnosti. Práci doporučuji k obhajobě.

7. 8. 2012 v Hradci Králové

Mgr. Markéta Levínská, Ph.D.